

MUSEOVIRASTO
RAKENTAMISEN
OSASTON ARKISTO

TAMPEREEN YLEISKAAVAN YHTEYDESSÄ
LAADITTU KULTTUURIHISTORIALLISTEN JA
RAKENNUSTAITEELLISTEN KOHTEIDEN
ALUSTAVA LUETTELO.

TAMPEREEN KAUPUNGIN MUSEOLAUTAKUNNAN
JULKAISUJA 4, TAMPERE 1974.

Tampereen yleiskaavoituksen yhteydessä syntynyt suojelukohteiden luettelo pyrkii olemaan lähiröäineistön rakennetun ympäristön suojelua koskevassa päätöksen teossa ja julkisessa keskustelussa Tampereella. Yleiskaavan valmistelun yhteydessä on erillisenä osatyönä selvitetty ne Tampereella olevat kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaitteellisesti merkittävät kohteet, joiden suojelua on tutkittava ja mahdollisesti kehiteltävä. Luettelon on valmistellut erityinen työryhmä ja on luettelo sittemmin käsitelty kaupunkisuunnittelujaoostossa. Kaupunkisuunnittelujaooston käsityksen mukaan ei pelkästään rakennuksen ikä tai rakennustaitteellinen arvo ole riittävä peruste säilyttämiselle, jos rakennus tai miljöö on kaupungin toimintojen tarkoituksenmukaisen kehittämisen esteenä.

Luettelo on tehty nykyisten arvostusten perusteella ja luetteloja tullaan käsittelemään uudelleen yleiskaavan jatkuvan yksityiskohtaisen kehittelyn yhteydessä. Luettelo sisältää kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai rakennustaitteellisesti merkittävää yksittäisiä rakennuksia, muistomerkkejä, ympäristö- ja rakennuskokonaisuuksia, alueita ja teknillisiä laitteita. Suojelutoimenpiteiden kannalta ovat ratkaisevimmat kannanotot edessäpäin.

Museoviraston toimissa vielä ilman selvää käytännön linjaa joutuvat kunnat, näin myös Tampereen kaupunki, määrittämään kantansa useisiin suojelukohteisiin tietäen sekä arvostus- että lainsäädännön mukanaan tuomien seikkojen mahdollisesti nopean-kin muutoksen. Tässä kannanmäärityksessä tarvitaan sekä periaatteellisuutta että käytännön joutuvien kohteiden monipuolista arviointia tapaus tapauksealta. Säilyttämispäätöksistä tehtäessä tulee pyrkiä menettelyyn, jolla voidaan välttää kaupungille aiheutuvien taloudellisten velvoitteiden muodostamista kohtuuttomiksi. Luetteloä laatimaan asetettiin työryhmä, johon kuuluivat museotoimenjohtaja Martti Helin puheenjohtajana sekä kunnallisuusneuvos Lauri Santamäki, kaupunginarkkitehti Unto Kanerva, arkkitehti Into Suominen ja arkkitehti Paavo Kostainen jäseninä. Luettelo on alustavasta työryhmän esittämästä kohdeluettelosta käsitteilyn aikana muuttunut ennen muuta siinä suhteessa, että suojeltavat kohteet on jaettu viiteen eri ryhmään sen mukaan, miten suojelu esteetään tapahtuvaksi.

Nykyisen lainsäädännön ja käytännön puutosten vuoksi ei ole järjestettyä korvausmenettelyä suojelukysymysten laaja-alaisiksi ratkaisuksi. Päävastuu on valtion. Jos valtio ei huolehdi asiasta, on täysin mahdollista, että kunnat ja yksityiset yhteisöt tai kansalaiset voisivat vastata suojelukysymysten hoidosta kuin vähäiseltä osalta.

1. Kohteet, joiden suojelusta kaupunki tulee vastaamaan

A. Kohteet, joista huolehditaan budjetin varoin

- a) Kulttuurihistorialliset kohteet
  1. Padjustalpaaleen koulu, Teisko, 1860-luvulta, Kaupungin tulisi hankkia maaomistukseensa.
  - b) Rakennushistorialliset tai -taitteelliset kohteet
    2. Hämeen museo, K. A. Wrede 1897, uusbarockki, alk. tehtailija Peter von Northbeckin yksityisasunto. Näsilakkiloin suihkukaivo, Emil Wilkström 1913, kauppaneuvos Nikolai Tirkkosen lahjoitus.
    3. Tampereen onnettomuuden muistomerkki, Yrjö Liipola 1940.
    4. Kirjastoalo, Toivo ja Jussi Paatela 1925, yksinkertaisesti klassisismi, 1/3 rahoitettu Emil Aaltosen lahjoituksena.
    5. Raathuone, Georg Schreck 1890, uusrenessanssi, uudistus 1966.
    6. Ylioppilaaskunnan talo Kauppakatu 10, G. Nyström 1901, kansallissuomantila, alk. Suomen Yhdyspankin, myöhemmin PYP:n talo.
    7. Aleksanterin kansakoulu (kivirakennus), Wivi Lönn 1904, Jugend.
    8. Nykyraiteen museo, Veikko Kallio 1928, yksinkertaisesti klassisismi, alk. apteekkari Sev. Haapasen huvi.
9. Pääpalasema, Wivi Lönn 1908, Jugend.
10. Johanneksen kansakoulu, Georg Schreck 1898, uusrenessanssi.
11. Tammerkosken vesivoimalaitos, Bertel Strömmer 1932, funktionalismi.
12. Heاران palatsi Hatappään valtatie 2, Jussi Paatela 1924, yksinkertaisesti klassisismi.
13. Tampereen Venkatehdas, konttorirakennus G. Höjler 1885, uusrenessanssi. Värilämörakennus, Lambert Pettersson 1886, uusrenessanssi.
14. Tammelan kansakoulu (vanha rakennus) Georg Schreck 1911, myöhäisjugend.
15. Tullipaviljonki ilman makasiineja, Georg Schreck 1900, uusromanttikka.
16. Hatappään alue:
  17. Pyynikin näkötorni, Vilho Kolho 1929, yksinkertaisesti klassisismi.
  18. Harjun koulun vanha rakennus 1861, rakennukseen siirretty 1650-luvun kuusi Harjun kappelikirkosta ja hirsistä 1650-luvulla rakennetusta Pirkkalan kirkosta. Laajennettu 1900-luvun alussa.
  19. Viikinsaaren ravintolarakennus ympäristöineen, Lambert Pettersson 1900, alkuperäisen rakennus palanutt, nyk. rakennus on alkuper. piirustusten mukainen.
  20. Suojeltavat tekniset laitteet Satakunnan silta, K. Snellman 1900, mahdollinen levitys sallittaan siten, että sillan muoto säilyy ennallaan.

21. Hämeensilta, E. R. Eriksson 1929, Pirkkalaispaasat Väinö Aaltonen 1929, Raf. Haarlan lahjoitus kaupungille.
22. Keskustorin suihkukaivo. Tehtailija W. von Notbeckin lahjoitus. Veistos joudutaan uusimaan. Samalla harkitaan kaivon pienenköö siirtämistä.
23. Pispalan bunkkerit, vuosien 1914—18 maailmansodan betonisia linnoitusbunkkereita, säilytettävissä puistoon jääviltä osin.
24. Pispalan portaat.
- B. Kohteet, joiden suojelemiseksi vaaditaan asemakaavallisia järjestelyjä**
- a) Rakennushistorialliset tai -taiteelliset kohteet
25. Kauppahalli, Hj. Åberg 1901, jugend, tietyt väestön osat Tampereella pidetyin arkkitehtikilpailun tuloksena.
- b) Suojeltavat miljööt, alueet ja kaupunkikuvalliset kokonaisuudet
26. Amurin museokortteli, rakentaminen aloitettu 1878.
27. Hatampaan siirtolapuutarha 1916. Vähintään yksi mökki pyritään säilyttämään kaupunginpuutarhan yhteydessä. Pienoisnuseo siirretään toiselle siirtolapuutarha-alueelle.
28. Varalan museo, asuinrakennus K. Snellman 1889, 1880-luvun huvilatyylillä, ent. tehtaalla Liljeroosin huvilla.
- b) Rakennushistorialliset tai -taiteelliset kohteet
29. Sunneluksen talo Keskustori 1, Grahm, Hedman, Wasastjerma 1901, jugend.
30. Tempion talo Hämeenkatu 15, Bertel Strömmer 1938, funktionalismi.
31. Sellin talo Keskustori 5, F. L. Caloniemus 1885, Tampereen ensimmäinen 3-kerroksinen asuin- ja liiketalo.
32. Palanderin talo Keskustori 7, Birger Federley, V. Heikkilä, suunniteltu 1900, jugend, itäinen osa 1901, läntinen osa 1905—06.
33. Commercen talo Hämeenkatu 17, Andersén, Jung, Bomansson 1899, jugend.
34. Suomen Pankin talo Hämeenkatu 13 b, Harry W. Schreck 1943, funktionalismi.
- c) Suojeltavat miljööt, alueet ja kaupunkikuvalliset kokonaisuudet
35. Aunesilta Teiskon Kämmentiemessä.
- III. Kohteet, joita toivotaan yksityisten tai yhteisöjen hoitavan**
- a) Kultuurihistorialliset kohteet
36. Lielahden Niemen kartanon päärakennus, asuinrakennus ja karjarakennus, 1861, pihamillioö hyvin säilynyt, Birger Federley uudistanut 1900-luvulla.
37. Notbeckin hautakappeli Lielahdessa.
38. Kivirannan tilan vanhat asuinrakennukset Teiskossa.
- b) Rakennushistorialliset tai -taiteelliset kohteet
39. Oy Finlayson Ab:n johtajan asunto-rakennus, Lambert Pettersson 1899, uusrenessanssi / Englantilainen puisto / Kotkankallio.
40. Finlaysonin tehtaan kirkko, F. L. Caloniemus 1879, uusgotiikka.
41. Kuningankatu 2, puurakennukset v:ta 1860—95 ja puisto, Kuningankadun kokonaiskuva ja Näskikallion puistomaisema.
42. Finlaysonin tehtaan isännöitsijän asunto, Fr. Thesleff 1897, uusrenessanssi.
43. Teatteritalo, K. S. Kallio 1913, yksinkertaisesti klassisismi, osittain ennistettävä.
44. Puutalo Näsilinankatu 38, L. Petersson 1891, Koison talon jälkeen edustavimpia puutaloja Tampereella.
45. Hiekan taidemuseo, Oiva Viljanen 1928, yksinkertaisesti klassisismi, VPK:n talo, Heikki Tittoa 1910, jugend.
47. Taidemuseo, C. L. Engel 1838, uusklassisismi, alkuun kruunummaksinilla.
48. Tyväntatalo, H. Kaartinen 1912, Bertel Strömmer 1930.
49. Tytylyseo, Wivi Lönn 1902, jugend.
50. Yhteislyseo, alk. Tampereen realliyseo, Jac Ahrenberg 1990, uusrenessanssi.
51. Eteäläpuiston vanhaikoti De Gamlas Hem, Birger Federley 1906 jugendin parhaita sisätiloja Tampereella.
52. Ruotsalainen yhteiskoulu, A. Krook, 1901.
53. Asuintalo Koulukatu 16, Heikki Titto 1906, jugend, korotus V. Anttila 1938.
54. Talouskoulu, Wivi Lönn 1905, jugend, muutos ja lisäys 1924, M. & M. Heijövaara 1969.
55. Pyynikihinna, Jarl Eklund 1925, alk. apteekkarl Uno Hagbergin huvi.
56. Pispantalo, G. Wahlroos 1938, funktionalismi.
57. Tampereen Teknillinen Opplaitos, T. Börjberg 1915, 1934, yksinkertaisesti klassisismi.
58. Tampereen lyseo, Hj. Åberg 1935, funktionalismi.
59. Tammerkoosen tyttölyseo, Vanha rakennus, M. Schlerbeck 1925.
60. K. P. Ruuskaasen liiketalo, Lambert Pettersson 1893, 1898, uusrenessanssi.
61. Klassillinen lyseo, Jac. Ahrenberg 1907, jugend.
62. Hotelli Tammer, Bertel Strömmer ja G. Henriksson 1929, yksinkertaisesti klassisismi.
63. P. M. K. Jarl Eklund 1938, funktionalismi.
64. Aaltonen kenkätehdas, Lambert Pettersson, pohjoinen ja läntinen osa 1913, yksinkertaisesti klassisismi, eteläinen puoli 1917, korotus torin puolelle 1951, Jaako Tähtinen.
65. Asuintalo Pikilimma, B. Federley 1923, uusrenessanssin ja uusbarokin piirteitä.
66. Klingendahlin huvi Aitolahden Hirvenniemessä, luultavasti B. Blom 1890-luvun lopulta, jugend, malliesimerkki tuon ajan huviloista.
- c) Keskustasuunnitelun yhteydessä tarkemmin tutkittavat rakennushistorialliset kohteet.
67. Wm Sandbergin talo, F. L. Caloniemus, kultaosa 1882, Kauppakadun puoli 1892, torin puoli 1897, uusrenessanssi.
68. Osuuspankin talo, alk. Kansallispankin talo, V. Penttilä 1906, kansallismuunnittu, grantittijulkisivu.
69. Tinkkosen talo, Lars Sonck ja Birger Federley 1901, piirustukset 1899, jugend.
- d) Suojeltavat miljööt, alueet ja kaupunkikuvalliset kokonaisuudet
70. Tampereen yhteiskoulu, E. A. Kranck 1901, uusrenessanssi, tontin käyttöarvo säilytettävä koulumiljööseen kuuluvana.
71. Kalmankurjen mylly Teiskon Terälahdessa, alkuperäisessä kunnossa, koko myllyn miljöötä tulisi suojella.
72. Korven tilan rakennukset ja pihamillioö Aitolahdessa.
- e) Suojeltavat tekniset laitteet
73. Tampereen suurimmat ja vanhimmat savupiiput. Sisäitävät teollisuuskaupungille ominaista symboliarvoa, purkamista tulee harkita aina erikseen.
74. Pispalan hautiompi.
- IV. Kohteet, joiden säilyttämis mahdollisuudet on tutkittava asemakaavaa laadittaessa tai muutettaessa**
- a) Suojeltavat miljööt, alueet ja kaupunkikuvalliset kokonaisuudet
75. Näsinpuisto — Hämeenpuisto — Eteäläpuisto -akseli.
76. Aleksanterinpuisto — Hämeenpuisto — Rautatieasema -akseli.
77. Kaupin sairatalo — Kalevan puistotie — Kalevanharju -akseli.
- V. Kohteet, joiden säilyminen on lainsäädännön nojalla todennäköisesti taattu**
76. Messukylän vanha kirkko, Tampereen

- vanhin säilynyt rakennus, saksastiosa keskialajalta noin 1434, pääosa 1510—20, sisustus M. Åkerblom 1796—97, restaurointi Reino Palmroth.
79. Gadd-suvun hautakappeli, 1700-luku, Tampereen toiseksi vanhin säilynyt rakennus.
80. Teiskon kirkko 1788 ja tapuli 1798, M. Åkerblom, barokki, restaurointi Bertel Strömmer, hautausmaa ja hautausseaton odotuskusuikkko.
81. Vanha kirkko C. Bassi 1824, uusklassisismi, tapuli C. L. Engel 1828, empiire, restaurointi 1953—54 N.-E. Wrickberg.
82. Aleksanterin kirkko, Th. Decker 1881, uusgotiikka, restaurointi Bertel Strömmer 1938.
83. Tuomiokirkko, Lars Sonck 1902—07, kansallisromanttikka, ensimmäinen konkonaistaldefeas maassamme, kilpailu 1900, pihrustukset 1901.
84. Ortodoksinen kirkko, T. U. Jassikov 1899, usubysantti.
85. Viinikan kirkko, Yrjö Vaekinen 1932, yksinkertaisitettu klassisismi.
86. Kalevanikaan silinauskappeli, W. G. Palmqvist 1914, yksinkertaisitettu klassisismi, kunnostus ja muutos A. Strivio 1967.
87. Messukylän kirkko ja hautausmaa, G. Höjler 1879, uusrenessanssi, uudistustyöt L. Launis 1910—11.
88. Aitolahden kirkko, Birger Federley 1928, suunniteltu keskialkaisia kirkko- ja ihanteena pitäen.

Tähänastisia suojelutoimia

Kulttuurihistoriallisten ja rakennustieteellisten kohteiden suojelutoimenpiteitä on Tampereella sovellettu vain epävirallisesti ja harvoissa tapauksissa. Mm. seuraavissa kohteissa on kuitenkin ryhdytty kaupungin taholta toimenpiteisiin, jotka tähtäävät valitsevan tilanteen säilyttämiseen:

1. Frenckellin alue
2. Keskustoriaalue

3. Raatinuone
  4. Ylioppilaskunnan talo Kauppakatu 10:ssä
  5. Haarlän palatsirakennus
  6. Hatanpään kartanon pihaj ja puisto-alueet
  7. Kauppahalli
  8. Verkattehaan konttori- ja värjäämökennus
- Rakennetun ympäristön hoito ja suojele sopi luontevimmin kunnallisen organisaation ja päätöksenteon piiriin. Kaupungin asemakaavaosaston virkätöinä on laadittu rakennustaitteellisesti merkittävien kohteiden luettelo. Yleiskaavoituksen ja keskustasuunnittelun yhteydessä toimintu työryhmä on täydentänyt ja kommentoinut tätä luetteloa.

Suojelun valvonta

Suojelun organisaatiota suunniteltaessa tulee varsin tärkeäksi kaavoituksen tai erillispäätösten nojalla suojehtavaksi määrättyjen kohteiden ja miljöiden suojelevalvonta. Tampereen kaupungin rakennusjärjestys sisältää tosin tälläkin heikkellä säännöksellä ilmoitusvelvollisuudesta ennen rakennusten purkamisen aloittamista. Kysymyksessä on kuitenkin purkamisteknillisten ja turvallisuusnäkökohtien tarkittamiseksi tarkoitettu ilmoitus. Kaupungin rakennustarkastusviraston uudelleen organisoimisen yhteydessä onkin suunniteltu erityisen valvontaosaston perustamista tähän virastoon. Valvontaosaston tehtävien määrittely tuliaan tekemään niissä rajoissa, jotka kulloinkin voimassa oleva lainsäädäntö sallii.

Tähänastisten suunnitelmien mukaan ko. osasto tulisi valvomaan ennen muuta, ettei uudisrakennus- tai muutostöitä suoriteta ilman lupaa, millöin sellainen vaaditaan sekä että rakennukset tontteineen saatetaan sellaiseen kuntoon, etteivät ne ole missään suhteessa vaarallisia, epäsiistejä tai muutoin ympäristöön soveltumattomia. Ilmeistä kuitenkin on, että myös laajempialainen ympäristön muutosten ja suojehtavaksi määrättyjen kohteiden valvonta keskitetään samalle rakennustarkastusviraston valvontaosastolle siinä laa-

juudessa ja alkajärjestyksessä, kuin asianomainen lainsäädäntö ja muut säännökset sen mahdollistavat. Virailiä olevan Rakennuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä tulitaneen myös antamaan ohjeita edellä mainitusta organisaatiokysymyksestä.

Keinoina suojehtotoiminnan tehostamiseksi voitaneen suostella jatkuvaa kulttuurihistoriallista ja rakennustaitteellista tutkimusta kaupungissa. Mahdollisuudet asemakaavamääräysten käyttämiseksi arvokkain määrättyjen kohteiden suojehtmiseksi tulisi pikaisesti selvittää.